

компоненти екологічної культури (когнітивний, емоційний та поведінковий) з урахуванням дотримання принципу комплексного підходу.

Перспектива дослідження. Проблема формування ціннісного ставлення молодших школярів з інтелектуальними порушеннями до довкілля в педагогічній теорії і практиці недостатньо розроблена, що є очевидним свідченням недосконалості існуючої системи екологічного виховання, тому вимагає подальшого розкриття педагогічних умов та психологічних механізмів виховання зазначеної якості особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вербицький В. В. Програми для творчих об'єднань позашкільних загальноосвітніх навчальних закладів : еколого-натуралістичний напрям. Київ : Богдана, 2004. 352 с.
2. Грошовенко О. П. Формування дбайливого ставлення молодших школярів до природи у процесі позаурочної еколого-виховної роботи. *Сучасні вимоги до виховної діяльності вчителя початкових класів* : Збірник наукових праць Бар: БГПК імені М. Грушевського, 2006. С. 223–226.
3. Липа В. А. Основы коррекционной педагогики : учеб. пособ. Донецк : Лебідь, 2002. 327 с.
4. Плохій З. П. Психолого-педагогічні засади екологічного виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. *Електронна екологічна бібліотека Національної екологічної ліги*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ecologue.net/34903999-235.html>.
5. Сухомлинський В. О. Сто порад вчителю. Київ : Радянська школа, 1988. 304 с.

Хупавка Надія Миколаївна

вчитель-дефектолог

КЗ «Запорізька спеціальна загальноосвітня школа-інтернат «Джерело» Запорізької обласної ради

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ СТАВЛЕНЬ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

У статті проаналізовано особливості формування ціннісних ставлень у дітей з особливими освітніми потребами. Визначено різні аспекти вивчення проблеми формування ціннісних ставлень у дітей з особливими освітніми потребами у дослідженнях науковців. Зазначено роль педагога спеціального закладу загальної середньої освіти у формуванні ціннісних ставлень у дітей з особливими освітніми потребами. Окреслено змістове наповнення основних орієнтирів виховання передбачає формування ціннісних ставлень особистості до себе і людей, суспільства і держави, природи і здоров'я, трудової діяльності та мистецтва.

Ключові слова: цінність, ціннісне ставлення, дитина з особливими освітніми потребами, навчально-виховний процес, формування.

Hupavka Nadiya Mykolayivna

special education teacher

KZ «Zaporizhzhya special boarding school «Source»

Zaporozhye regional council

TO THE PROBLEM OF FORMATION OF VALUE ATTITUDES IN CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

The article analyzes the peculiarities of the formation of values in children with special educational needs. Various aspects of studying the problem of formation of value attitudes in children with special educational needs in the research of scientists are determined. The role of a teacher of a special institution of general secondary education in the formation of values in children with special educational needs is indicated. The outlined content of the main guidelines of education involves the formation of values of the individual to himself and people, society and the state, nature and health, work and art.

Keywords: value, value attitude, child with special educational needs, educational process, formation.

Постановка проблеми: Сучасний етап розвитку суспільства висуває перед освітою завдання щодо посилення уваги до виховання й розвитку особистості, підготовці її до самостійного життя. Безперечно, проблема ще більше загострюється, коли мова йде про підготовку до самостійного життя дітей з особливими освітніми потребами. У спеціальному закладі загальної середньої освіти зазначені проблеми розв'язуються в єдності з корекційно-розвивальною роботою щодо формування і розвитку пізнавальної діяльності дітей.

Особлива увага під час розвитку особистості дітей з особливими освітніми потребами приділяється процесу формування і розвитку у них системи ціннісних ставлень до оточуючого світу. Спеціальний заклад загальної середньої освіти має слугувати духовному збагаченню дитини, формуванню її системи ціннісних ставлень та орієнтирів з метою успішної соціалізації тощо [2].

У сучасному освітньому просторі зазначена ідея підпорядковується становленню та впровадженню концепції Нової української школи, за якою метою діяльності освітніх закладів стає виховання через призму загальнолюдських гуманістичних цінностей: ідеалів добра, правди, краси, справедливості, совісті, людської гідності тощо. Зазначені цінності визначають завдання навчально-виховного процесу сучасного спеціального закладу загальної середньої освіти.

Актуальність: Науковці у своїх працях розглядають проблеми формування ціннісних ставлень у дітей з особливими освітніми потребами у різних аспектах: загальнолюдські цінності (О. Киричук, Г. Коберник), ціннісного ставлення до батьківщини (Н. Пташнік) та до рідного краю (Л. Божович, М. Іванчук,

Г. Люблінської, О. Матвієнко), ціннісні ставлення до навчання (С. Лупінович) та до трудової діяльності (Н. Стадненко, Г. Мерсіянова, О. Хохліна), ціннісне ставлення до здоров'я та рухової активності учнів особливими освітніми потребами (Н. Денисенко) та ін. Для практиків важливо систематизувати здобуті науковцями знання для успішного впровадження їх у свою роботу, що й визначає актуальність проблеми формування ціннісних ставлень у дітей з особливими освітніми потребами [2].

Мета статті – проаналізувати особливості формування ціннісних ставлень у дітей з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу. Сучасному вихованню має бути повною мірою властива випереджувальна роль, воно має стати засобом розвитку особистості, стимулом пробудження високих моральних якостей та творчої ініціативи тощо; засобом самоорганізації, особистісної відповідальності дітей та молоді; запорукою злагоди в суспільстві.

Основою сучасного виховного процесу є людина як найвища цінність. Провідною тенденцією виховання стає формування системи ціннісного ставлення особистості до соціального і природного довкілля та самої себе. Набирає сили тенденція гармонійного поєднання інтересів учасників навчально-виховного процесу: особистості, яка прагне до вільного саморозвитку і збереження своєї індивідуальності; суспільства, зусилля якого спрямовуються на всебічний її розвиток; держави, зацікавленої у тому, щоб діти зростали громадянами-патріотами, здатними забезпечити країні гідне місце у світі.

Головне завдання сучасного педагога – навчитись створювати і використовувати у шкільному житті ситуації, в яких знання і дії були б злиті та дозволили б фіксувати динаміку духовно-морального розвитку дитини, суть якої полягає у вмінні дитини самотійно, а іноді за допомогою вчителя, реалізувати свої здібності до практичної діяльності. Педагог має допомогти дитині розвиватись від елементарних навичок поведінки до більш високого рівня, для якого необхідні самотійність у прийнятті рішень і моральний вибір.

Зазначимо, що змістове наповнення основних орієнтирів виховання передбачає формування ціннісних ставлень особистості до себе і людей, суспільства і держави, природи і здоров'я, трудової діяльності та мистецтва. У роботі з учнями з особливими освітніми потребами увага педагога має акцентуватися на: розвитку творчої особистості дитини; виявленні та становленні індивідуальних її особливостей; рівні особистісно-виховних досягнень учня;

створенні відповідних умов освітнього середовища для всебічного розвитку учня; функціонуванні системи медично-психологічного та соціально-педагогічного забезпечення процесу розвитку підростаючого покоління [3].

Відповідно до цього ціннісне ставлення – загальнонаукове поняття, яке має важливе гносеологічне значення для педагогіки, психології та соціології. Ціннісне ставлення особистості має трикомпонентну структуру: когнітивний компонент – поняття й уявлення про той чи інший бік життя; емоційно-оціночний компонент – переживання даної події, явища, їх оцінка; поведінковий компонент – досвід діяльності, уміння, навички, поведінкова готовність до певних соціальних дій. Виховання ціннісного ставлення особистості дає змогу, на думку вчених, виявити найзагальніші соціальні детермінанти поведінки, витoki якого слід шукати в моралі, суспільній повсякденній життєдіяльності людини тощо [1].

Сучасний зміст виховання дітей з особливими освітніми потребами – це науково обґрунтована система загальнокультурних і громадянських цінностей та відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і держави, інших людей, трудової діяльності, природи, мистецтва, самої себе. Виховання здійснюють для ідентифікації вихованця із загально визнаними цінностями і якостями та самореалізації його сутнісних сил. Система цінностей і якостей особистості розвивається і виявляється через її власне ставлення. Визначимо зміст виховної діяльності з формування ціннісних ставлень учнів з особливими освітніми потребами.

Так, ціннісне ставлення особистості до суспільства і держави виявляється у патріотизмі, правосвідомості, політичній культурі та культурі міжетнічних відносин. Патріотизм виявляється в любові до Батьківщини, свого народу, турботі про його благо, сприянні становленню й утвердженню України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовності відстояти її незалежність, служити і захищати її, розділити свою долю з її долею, повазі до українських звичаїв і обрядів, усвідомленні спільності власної долі з долею Батьківщини, досконалому володінні української мовою. Культура міжетнічних відносин передбачає поважне ставлення дітей до прав людини; сформованість інтересу до представників інших народів; толерантне ставлення до їхніх цінностей, традицій, мови, вірувань; вміння гармонізувати свої інтереси з етнічними та релігійними групами заради громадянської злагоди [2].

Залежно від цього у дітей з особливими освітніми потребами формується здатність пізнавати себе як члена сім'ї, родини, дитячого об'єднання; як учня, жителя міста чи села; виховується любов до рідного дому, школи, вулиці, своєї країни, її природи; до рідного слова та державної мови, побуту, традицій, культурних особливостей як рідного, так й інших етносів українського народу.

Ціннісне ставлення до людей виявляється у моральній активності особистості, прояві відповідальності, чесності, працелюбності, справедливості, гідності, милосердя, толерантності, терпимості до іншого, доброзичливості, готовності допомогти іншим, обов'язковості, добросовісності, ввічливості, делікатності, тактовності; умінні працювати з іншими; здатності прощати і просити пробачення, протистояти виявам несправедливості, жорстокості. Показник моральної вихованості особистості – це єдність моральної свідомості та поведінки, єдність слова і діла, наявність активної за формою та моральної за змістом життєвої позиції.

Характер ставлення особистості до соціального довкілля змінюється з віком. У спеціальному закладі загальної середньої освіти учень оволодіває елементарним уміннями та навичками підтримки та збереження міжособистісної злагоди, запобігання та мирного розв'язування конфліктів; здатністю брати до уваги думку товаришів та опонентів; орієнтацією на дорослого, як носія суспільних еталонів та морального авторитету.

Ціннісне ставлення до природи формується у процесі екологічного виховання і виявляється у таких ознаках: усвідомленні функцій природи в житті людини та її самоцінності; почутті особистої причетності до збереження природних багатств, відповідальності за них; здатності особистості гармонійно співіснувати з природою; критичній оцінці споживацького ставлення до природи, яке призводить до порушення природної рівноваги, появи екологічної кризи; вмінні протистояти проявам такого ставлення доступними способами; активній участі у практичних природоохоронних заходах: здійсненні природоохоронної діяльності з власної ініціативи; посиленому екологічному просвітництві [2].

Ціннісне ставлення до мистецтва формується у процесі естетичного виховання і виявляється у відповідній ерудиції, широкому спектрі естетичних почуттів, діях і вчинках, пов'язаних із мистецтвом. Особистість, якій властиве це ставлення, володіє системою елементарних мистецьких знань, адекватно сприймає художні твори, здатна збагнути та виразити власне ставлення до мистецтва, прагне та вміє здійснювати творчу діяльність у мистецькій сфері.

Естетичне виховання спрямоване на розвиток у підростаючої особистості широкого спектра почуттів – здатності збагнути та виразити власне ставлення до мистецтва. Важливим є сприймання об'єктів довкілля як естетичної цінності, знання у галузі мистецтва (володіння системою елементарних мистецьких знань, понять, термінів, адекватне сприйняття художніх творів, творча діяльність в мистецькій сфері), власний погляд на світ, здатність радіти за інших як ознака духовної зрілості.

Використовуючи мистецтво як основний чинник естетичного виховання, педагог враховує вікові особливості учнів: відкритість до сприймання художніх творів, їхню емоційну готовність з насолодою виконувати творчі завдання.

Ціннісне ставлення до трудової діяльності є визначальною складовою змісту виховання особистості, що спрямоване на формування у неї розуміння особистої значущості праці як джерела саморозвитку і самовдосконалення.

Ціннісне ставлення до трудової діяльності – складний змістовно-синтетичний компонент особистості, який включає в себе ставлення дітей та учнівської молоді до праці, як однієї з важливих життєвих потреб, почуття задоволеності працею й наявності сукупності найважливіших моральних якостей, що визначають ставлення до трудової діяльності загалом (працьовитість, відповідальність, охайність, бережливість, вміння раціонально розподіляти робочий час тощо) [2].

Рівень розвитку трудової вихованості визначає ініціативність й активність учня на уроках, вміння зосередити свої зусилля на подоланні труднощів, пов'язаних із навчальною діяльністю й самоосвітою, вмінням знаходити свої місце у працюючому колективі, допомоги ближнім, ставленні до оточуючих, володіння комунікативними навичками, позитивна взаємодія з педагогами, працьовитість у всіх формах трудової діяльності, ретельність та сумлінність виконання доручень, негативне, прояв бережливості в процесі будь-якої діяльності, охайність, вміння раціонально розподіляти робочий час, здатність до продуктивної діяльності, прояв об'єктивного самоконтролю.

Ціннісне ставлення до себе передбачає сформованість у зростаючої особистості вміння цінувати себе, як носія фізичних, духовно-душевних та соціальних якостей. Також є важливою умовою формування у дітей з особливими освітніми потребами активної життєвої позиції.

Ціннісне ставлення до свого фізичного «Я» – це вміння особистості оцінювати свою зовнішність, поставу, розвиток рухових здібностей, фізичну витривалість, високу працездатність, функціональну спроможність, здатність

відновлювати силу після фізичного навантаження, вольові риси, статеву належність, гігієнічні навички, корисні звички, стан свого здоров'я та турбуватися про безпеку власної життєдіяльності, вести здоровий спосіб життя, активно відпочивати.

Ціннісне ставлення до свого психічного «Я» передбачає вихованість у дітей та учнівської молоді культури пізнання власного внутрішнього світу – думок, переживань, станів, намірів, прагнень, цілей, життєвих перспектив, ідеалів, цінностей, ставлень. Важливо навчити зростаючу особистість сприймати себе такою, якою вона є, знати свої позитивні і негативні якості, сприяти формуванню у неї реалістичної Я-концепції, готовності та здатності до самовдосконалення, конструктивної самокритичності.

Ціннісне ставлення до свого соціального «Я» виявляється у таких ознаках: здатності орієнтуватися та пристосовуватися до нових умов життя, конструктивно на них впливати; визначенні свого статусу в соціальній групі, налагодженні спільної праці з дорослими та однолітками; умінні запобігати конфліктам, справедливому ставленні до інших людей; позиції активного суб'єкта громадянського суспільства тощо [2].

Характер ціннісного ставлення особистості до себе істотно змінюється з віком. У молодшому шкільному віці розвивається рефлексія, формується вміння оцінювати себе як предмет змін. У підлітковому віці формується прагнення до самоствердження, з'являється хворобливе переживання неспіху, зростає роль самооцінки в регуляції поведінки. У юнацькому віці актуалізується потреба у самовизначенні, оцінці своїх здібностей і можливостей; виникає процес визначення сенсу життя та свого місця в ньому.

Висновки. У сучасному освітньому просторі виховання розглядається як процес залучення особистості до засвоєння вироблених людством цінностей, створення сприятливих умов для реалізації нею свого природного потенціалу та творчого ставлення до життя. Цінності є основою морального виховання особистості, проявом ціннісного ставлення до себе, регулятором поведінки, виступають у житті людини значущими орієнтирами діяльності, забезпечують відповідний рівень самосвідомості та організованості особистості.

Змістове наповнення основних орієнтирів виховання передбачає формування цінностей і ставлень особистості до себе і людей, суспільства і держави, природи і здоров'я, трудової діяльності та мистецтва тощо. Із цією метою педагогам спеціального закладу загальної середньої освіти для забезпечення ефективності формування ціннісних ставлень учнів необхідно

враховувати особливості психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Перспектива дослідження. У дослідженні аспектів формування ціннісних ставлень у дітей з особливими освітніми потребами на базі Запорізької спеціальної загальноосвітньої школи-інтернат «Джерело» Запорізької обласної ради.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутківська Т.В. Цінності від учителя до учня. *Початкова школа*. 1997. № 2.
2. Матвеева М. П., Миронова С. П. Корекційна робота у системі освіти дітей з вадами розумового розвитку. Кам'янець-Подільський : Інформ.-вид. відділ Кам'янець-Подільського держ. ун-ту, 2005. 164 с.
3. Омельченко Ж. О. Формування загальнолюдських цінностей як мети виховання в працях видатних мислителів. *Педагогіка і психологія*. 1993. № 3. С. 18–24.

Шевчук Тетяна Іванівна

Магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка. Логопедія)
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – **Косенко Ю. М.**, канд. пед. наук,
доцент

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ

У статті висвітлено особливості організації навчально-виховного процесу школярів із розладами аутистичного спектру в умовах інклюзивного класу. Наголошено на складності навчання таких дітей звичайним вчителям. Зазначені групи на які поділяються діти з аутизмом. Підкреслено необхідність дотримання низки умов для успішного навчання таких школярів. До найбільш важливих умов автором віднесені: освітня підготовка вчителів, тісна співпраця педагогів з батьками, толерантність однокласників та інші.

Ключові слова: інклюзія, діти з розладами аутистичного спектру, організація навчально-виховного процесу.

Shevchuk Tetyana Ivanivna

Master's student majoring in 016 Special Education
(Oligophrenopedagogy. Speech Therapy)
Sumy State Pedagogical University
A.S. Makarenko University
Supervisor - **Kosenko Y.M.**, Ph.D. ped. Science, docent

ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS OF CHILDREN WITH AUTISM IN AN INCLUSIVE CLASSROOM

The article highlights the peculiarities of the organization of the educational process of schoolchildren with autism spectrum disorders in an inclusive classroom. The difficulty of teaching such children to ordinary teachers is emphasized. These groups are divided into children with